

Johan de Witt ☐ ☐ ☐ ☐

't Is 24 September a.s. drie eeuwen geleden, dat Johan de Witt te Dordrecht werd geboren. Hij stamde uit een aanzienlijk geslacht; zijn vader, Jakob de Witt, was een tijdlang burgemeester van Dordrecht geweest, en onder zijn voorvaderen werd in 1375 reeds een Dordtsch burgemeester gevonden.

Jakob de Witt was een stoere, fiere regentennatuur; hij kwam met den jongen stadhouder Prins Willem II in botsing, en de Prins liet hem met vijf voorname voor mannen der regenten op het sombere Loevestein opsluiten.

Ze waren weer spoedig vrij, maar de oud-burgemeester van Dordrecht zou die forsche daad nooit vergeten.

„Kinderen!” zei hij tot zijn zonen, „denkt aan Loevestein!”

Johan de Witt heeft er aan gedacht; het werd een der groote lijnen van zijn staatkunde; hij stond op, om Oldenbarnevelt te wreken, en zou onder de handen van een razend geworden volk den laatsten adem uitblazen. Oldenbarnevelt werd gerechtelijk ter dood veroordeeld; Johan de Witt werd met zijn broeder vermoord — het is een zwarte bladzijde in de geschiedenis des Vaderlands...

De haat des volks was op dien dag van den moord tot een vreeselijken waanzin opgelaaid. De zilversmid Hendrik Verhoef schoof dien morgen twee kogels in den loop van zijn vuurroer, God biddend, dat hij mocht medehelpen tot het ombrengen der beide broeders of dat hij zelf bij die poging om mocht komen. Een burger trof Johan de Witt met een pistoolschot in den hals, en terwijl De Witt neerstortte, riep die burger: „Daar ligt het Eeuwig Edict!”

Dat was 't: het „Eeuwig Edict.” Het treurig Besluit was door de Staten van Holland genomen, en het behelsde, dat het stadhouderschap in hun provincie voor eeuwig zou zijn afgeschaf.

Het Edict werd met eenparige stemmen genomen. Zoo'n macht oefende De Witt uit; hij heerschte, en hij wilde heerschen; hij werd de dictator van Holland...

* * *

Welk een schitterende loopbaan was de zijne! „Hij zal 't ver brengen in de wereld!” hadden zijn Leidsche hoogleeraren gezegd, toen hij in de Sleutelstad de rechten en de wiskunde bestudeerde. En toen hij op zijn vijf-entwintigste jaar reeds tot pensionaris van Dordrecht werd benoemd, zeiden die hoogleeraren: „Dat is pas het begin!”

Zij hadden gelijk. Drie jaren later werd hij Raadpensionaris van de machtige provincie Holland, en door deze betrekking de machtigste man der Zeven Provinciën. En dat op acht-en-twintig-jarigen leeftijd — het was een promotie zonder wedergade....

Daar was geen voorspraak bij noodig geweest, en geen gunst was er bij te pas gekomen. 't Kwam hem toe, als de maatstaf van bekwaamheden werd aangelegd; Holland was in dien tijd rijk aan knappe koppen, maar hij was de knapste — hij overschitterde hen allen....

Hij was thuis in de raadzaal; en dat hij even vaardig omging met het dieplood van den zeeman als met het dieplood van den diplomaat, bewees hij in 1665, toen onze oorlogsvloot zeilree lag onder Texel, en ze enkel maar op een gunstigen wind wachtte, om buitengaats te komen.

Thans kon het niet; de meest ervaren loodsen en stuurlieden verzeerden, dat er slechts tien streken op het kompas waren, met welke men kon uitvaren. En zette men de doorvaart buiten die tien streken door, dan zouden er ongelukken gebeuren.

De Witt liet zich naar de vloot roeien.

„Tien streken?” vroeg hij; „van de twee-en-dertig streken van het kompas zijn er acht-en-twintig, waarop men varen kan.”

Hij was de man der wiskunde; hij had voor zijn genoegen, in zijn dorst naar wetenschap, de zeevaartkunde

bestudeerd, en met het dieplood in de hand leverde hij 't hem, en bracht hij onze vloot zonder eenige hapering door het Spanjaardsgat in zee.

De scheepskapiteins stonden er verbaasd van, en de matrozen kauwden driftiger hun zware pruimtabak, toen hun vloot het ruime sop koos.

De lange Jan is een kerel! riepen ze vol bewondering; toen noemden zij zich jongens van Jan de Witt.

Hij was groot; hij was geweldig. Ook was hij eerezuchtig. Maar zijn eerezucht verachtte het kleine; slechts naar het groote en het grootsche greep deze geest. In scherpzinnigheid en beleid deed hij voor Oldenbarnevelt niet onder, en in onbaatzuchtige toewijding heeft hij Oldenbarnevelt ver overtroffen.

Eerlijk was hij en onomkoopbaar in een tijd, toen zooveel, van wie men 't niet zou hebben gedacht, voor geld te koop waren; en de pogingen van den sluwen Franschen gezant d'Estrades, om hem door kostbare geschenken te winnen voor de Fransche belangen, faalden. Hij was niet te koop; hij werd gedekt door een pantser van onkreukbare rechtschapenheid.

Hij was streng van zeden en in zijn sobere levenswijze een echte Puritein. Hij bezat een ijzeren energie en een bewonderenswaardige werkkraft. Vroeg stond hij op, en deed alles met regelmaat.

„Hoe kunt ge toch zooveel afdoen?” vroegen hem wel eens zijn vrienden, en zijn antwoord was: „Dat komt, omdat ik steeds maar één ding tegelijk doe.”

Hij concentreerde zijn gedachten op één punt. In die concentratie schulde zijn kracht.

* * *

Doch hij kende de volksziel niet; helaas! helaas! het dieplood, om de diepte van die ziel te peilen, werd door hem versmaad. Hij was een regentennatuur, een fiere aristocraat, en al zongen, hem en alle regenten ten spijt, de kleine luiden:

„Al is ons Prinsje nog zoo klein,

Alevel zal hij Stadhouder zijn!”

hij ging die uitingen eener onuitroeibare oranjegezindheid met een koel gebaar voorbij.

Ook in de buitenlandsche staatkunde heeft hij zich vergist, meer dan eens. Wel bezat hij de listigheid van den vos, om belangrijke geheimen uit te vorschen, maar de voorzichtigheid der slang werd gemist, en bij de vreeselijke crisis, die het Gemeenebest in 1670 tegemoet ging, faalde zijn buitenlandsche staatkunde geheel.

Hij, de man der wiskunde, had deze wetenschap toegepast op zijn buitenlandsch beleid. Het was voor hem een rekensom, en toen hij de Triple Alliantie sloot met Engeland en Zweden, achtte hij den vrede verzekerd.

Hij ging uit van hypothesen, die voor hem als axioma's golden, en twee trouwelooze Koningen sloegen de handen ineen, om Nederland te vernietigen. Lodewijk XIV was de ééne, en de andere was Karel II, koning van Engeland...

* * *

Johan de Witt begon zijn staatkundige loopbaan als pensionaris; hij klom tot de allerhoogste sport, en het slot was, dat zijn deerlijk verminkt en geschonden lichaam aan het hout der schande werd gehangen, aan de wip, daar op dat Groene Zoodje, in die stad, waar hij zijn hoogste triumpfen had gevierd.

Daar hingen de beide broeders. Een der beulen riep: „Hangen ze hoog genoeg?” en een omstander antwoordde: „Hangt den grootsten schelm nog een sport hooger!” En vele deftige burgers van 's-Gravenhage reden in hun koetsen naar den Vijverberg, om het droeve schouwspel te aanschouwen....

Johan de Witt stierf, zooals hij had geleefd. Zijn onverschrokken geest verloochende zich zelfs onder de handen zijner gruwelijke beulen niet.

Vrienden hadden hem den raad gegeven naar buiten de wijk te nemen, totdat de kokende hartstochten zouden zijn bedaard, maar hij weigerde. Hij was als de eik;

breken kon hij, maar buigen niet, en hij viel als een eik in den orkaan der volksrazernij.

Niemand werd gestraft — wien had men moeten straffen? De bevolking van 's-Gravenhage had den moord aangezien, zonder hem te verhinderen, en de lippen, op welke een kreet van afschuw en afgrijzen had gepast, bleven stom. Hij was de aanvoerder geweest der regenten, hun tolk, hun pleitbezorger, maar zij lieten hem schandelijk in den steek in de ure des gevaars.

Met de pijnlijkste nauwkeurigheid werden de nagelaten

papieren van den Raadpensionaris onderzocht, want hij was immers een verrader, een dief.

En wat vonden de naspeurders?

„Wat zouden wij gevonden hebben?” was hun antwoord; „wij vonden niets dan eerlijkheid!”

De zeventiende eeuw is genoemd de gouden eeuw onzer Republiek, maar tusschen die gouden bladen ligt de zwarte bladzijde van den moord. Johan de Witt viel als het slachtoffer van de volksrazernij en van zijn staatkundig beginsel.

L. P.

